



Hemse kyrka.

I prästerskapets rannsakingar år 1667 (F 19: 3, s. 173) ingå följande uppgifter från kyrkoherden i Alva och Hemse socknar Johan I. Canutius: »I Choret stå thesse Runa bookstäffver **fupork** öffver 20 gånger på radh skreffne och mz sådan punct * distingverade. Ute på Kyrkiegården finnes een gammal Steen mz Runabokstäffver på, kommer Oxarffve Gårdh till. Bokstäffverna ähro väll många men Störste deelen bårtstötte, så at dhe besväriligen affcopieras kunna.»

Kyrkoinventarium 1830 (ATA): »Uppe i tornet befinnes Klockan hängande; hvars diameter är 1 aln och 23 tum samt högd 1 aln och 10 tumm. Intet årtal finnes å densamma och för öfrigt ingen inskrift utom en öfwerst omkring med Runska bokstäfver. — Hvarken i Kyrkan eller på Kyrkogården finnas grafwårdar af någon märkvärdighet, utan endast wanliga lik-hvalf, till större delen af Grussten.» Märkligt nog tyckas präst och kyrkovårdar icke känna till gravhällen G 55. — Den enda klockan i Hemse kyrka har en lågtysk inskrift med romianska majuskler (M. Åmark, *Sveriges medeltida kyrkklockor*, 1960, s. 175). Det är denna inskrift som felaktigt betecknas som »Runska bokstäfver».

P. A. Säve meddelar i sin berättelse till Vitterhetsakademien 1855 (ATA), s. 87 (nr 11): »Framför stordörren ligger en mycket skadad *sten* med ormslinga; samt en förderfvad *Run-sten* s. om hög-kyrkan.» Den senare torde avse G 55. Den förra stenen, med endast ormslinga, framför stordörren, omtalar Säve även i sin reseberättelse år 1864 (ATA), s. 196: »Runsten(?) åtminstone med ormslinga, fast utan några tydliga runtecken — mycket skadad —, å kyrkogården framför stor-dörren.»

55. Hemse kyrka.

Pl. 17.

Litteratur: L 1780, S 153. Rannsakingarna 1667 (F 19: 3), s. 173; C. G. Hilfeling, *Resejournal* 1799 (F m 57: 6), s. 100; N. J. Ekdahl, *Resa på Gotland* 1826 (ATA), s. 14; N. H. Sjöborg, *Samlingar för Nordens fornälskare* 2 (1824), s. 29; J. G. Liljegren, *Runlära* (1832), s. 154; P. A. Säve, *Reseberättelse* 1855 (ATA), s. 87 nr 11, Gutaord 13 (hs R 625: 12 i UUB), s. 104; G. Stephens *Old Northern Runic Monuments* 4 (1901), s. 2; H. Pipping i *VHA Akad:s Månadsblad* 1900, s. 53; O. v.

stunget. 140-149 **aukar-sarfa** är ganska tydligt. 150 **h** är svagt. Intet skiljetecken efter 152 **n**, icke heller efter 158 **f**. Efter 155 **r** har sannolikt funnits ett **a**, ehuru endast huvudstavens övre del är i behåll.

Förre delen av inskriften (r. 1-65) är svårt skadad och därför mycket svårläst. Många runor äro så fragmentariska, att de icke kunna med säkerhet identifieras. Jag återger därför för denna del av inskriften samtliga äldre läsningar:

Hilfeling: **botui : ok : ka ... ogsarfa : h ... nās - n - - - hara : stan : yfir : budaity : af hah : hiby : ok : til aukarsarfa.**

Ekdahl: **botolf : ka ... isarfa : (gannisarfa? gannarfve) lit : giara : hina : sdin ufir : rutaitu : af hah : hib : af tis : aukarsarfa** (oxarfve). Det är i huvudsak denna läsning, som återges av Liljegren (L 1780).

Säve: **botolf : ok** (el. **af?**) **aukarsarfa : h ... : s - h ... hina : stan : ufir : ru - itu : af hah : h - b : - k : til : aukarsarfa.**

v. Friesen: **bo - - - : okā - s - rfa : h - n : l - t : h - ga : hina : sdan : yvir : rudaitu : af hah : h - b - ok : tis : aukarsarfa.**

Stenen låg i äldre tid på gården Oxarves gravplats på kyrkogården. Därmed är det klart, att inskriftens **aukarsarfa** (2 ggr) återger den medeltida formen av namnet Oxarve, såsom redan Ekdahl och H. Gustavson ha antagit. Gårdsnamnet innehåller enligt Gustavson som förled ett mansnamn **Aufgair* (fsv. *Odher*, isl. *Audgeirr*). Det skadade 45-51 **hah : h-b-** (Hilfeling: **hah : hiby**) kan möjligen avse Hageby i den närbelägna Etelhems sn. De båda personnamnen kunna icke säkert identifieras. Det första är en sammansättning med *Bot-* (*Botvi* Hilfeling, *Botolf* Ekdahl, Säve, v. Friesen). Det andra är möjligen en skriftform av det vanliga kvinnonamnet *Botaid*; se om detta G 12. Om *Botvi* se G 42. Om växlingen *Bot-* : *But-* i forngutniska personnamn se H. Gustavson, *Gutamålet* I (1940), s. 193.

Senare delen av inskriften ger en datering efter påsktavla och runkalender. »Då jag blev skriven»: det är gravhällen själv, som tänkes tala. För att fastställa det årtal som avses, bör man erinra sig, att * är sjunde runan i runraden; den motsvarar sålunda som söndagsbokstav det latinska alfabetets *g*. Runan **ᚷ** är den sextonde i runkalenderns gyllentalserie och motsvarar sålunda som primstav (gyllental) lat. XVI (16). Alltså: hällen blev ristad det år, då söndagsbokstaven var *g* och gyllentalet 16 i tolfte raden. Med hjälp av den medeltida påsktavlan finner man då omedelbart, att årtalet är 1459. Se påsktavlan i *Den gotländska runkalendern 1328* av N. Lithberg och E. Wessén (1939), s. 64.

Peter i Oxarve har ristat runorna. Om namnet *Petar* se G 2. Om uttrycket *Petar Aukarsarva* se G 78. Uttryck av typen »han skrev mig» förekomma i flera inskrifter, se härom G 3 och G 51.

v. Friesen: »Här finna vi en ortografi i upplösning: **sda[i]n, rudaitu** för klass. **rupaiþu, radu**, men ännu **[s]kr[i]vaþ, un[d]ir[m]aþr**; unga språkformer **bo[tolf]**, **[s]kr[i]vaþ** (utan nom.-ändelse), **ta** för **þa**, **tolfte** för **tolftu**, samt yttre, väl närmast dansk, påverkan på skriftspråket: **skref**.» Det är att märka, att flera av v. Friesens exempel bero på osäkra läsningar.

v. Friesen påpekar, att gravstenen i Hemse endast är 10 år yngre än den stora gravhällen i Lye (G 99).

56. Hemse kyrka.

Pl. 21.

Litteratur: Rannsakingarna 1667 (F 19: 3), s. 173; P. A. Säve, Reseberättelse 1864 (ATA), s. 197; O. v. Friesen, Anteckningar 1923 (UUB).

Kyrkoherden J. I. Canutius meddelar år 1667 angående antikviteter i Hemse kyrka följande: »I Choret stå thesse Runa bookstäffver **fupork** öffver 20 gånger på radh skreffne och mz sådan punct * distingverade.»

Runorna äro icke omtalade i senare källor (Hilfeling, Ekdahl, Säve). Säkerligen ha de blivit överstrukna och dolda. I samband med den senaste restaureringen av kyrkan har inskriften framtagnits och färgen ifyllts på nytt.